

**СВЯТОГА КІРЫЛА МАНАХА СЛОВА
АБ ЗНЯЦЦІ ЦЕЛА ХРЫСТОВА З КРЫЖА
І АБ МІРАНОСІЦАХ¹, ПАВОДЛЕ ТЛУМАЧЭННЯ
ЕВАНГЕЛЬСКАГА, І ПАХВАЛА ІОСІФУ²,
У НЯДЗЕЛЮ 3-юю ПА ВЯЛІКАДНІ³**

[Пахвала Іосіфу]

Пахвалім цяпер Іосіфа, вартага заўсёднага ўспаміну, паважанага і таксама дастойнага асаблівага здзіўлення. Шчасны Ты сапраўды, славыты і дастойны асаблівага здзіўлення Іосіфе, бо такога значнага добра і вялікага багацця на зямлі і на небе ўдастоіўся! Годна паслужыў, як херувімы⁴, Божаю целу; але яны, калі [Бога] нябачна на сваіх трымаюць плячах⁵, страхам свае пакрываюць твары, а Ты радасна на сваіх руках Хрыста Бога насіў. Шчасны Ты, Іосіфе, болей за праайцоў Аўраама, Ісаака і Іакава⁶! Яго бо яны голас толькі пачулі, ды шанаванымі і славытымі болей за ўсіх сталі, чыё Ты плашчаніцаю⁷ абвінуў цела. Шчаснымі называю рукі Твае, Іосіфе, на якіх Сына Божага і ўсіх Творцы трымаў Ты цела⁸, Яго бо вобраз не трываючы бачыць пры Харыве⁹, Маісей пад скалой схаваўся і пачуў: “Ззаду мяне ўбачыш”¹⁰; таму, калі на Фаворы¹¹ з Іліёй угледзелі яны Хрыста, то засведчылі, што Ён – Бог і чалавек. Шчасны Ты болей за Давіда цара, вялікі Іосіфе! Давід бо з Сілома¹² ківот з Божым словам¹³ прынёс, але ў сваім збаяўся паставіць яго доме; а Ты не скінію¹⁴ з законам, але самога Бога ўзяў з крыжа і ў сваім гробе¹⁵ радасна паклаў. Шчасны і бласлаўлёны Табою, Іосіфе, высечаны¹⁶ гроб, у якім спачыў Хрыстос Збаўца наш! І гэта ўжо не гроб, але прастол¹⁷ Божы, алтар нябесны, месца супакою Святога Духа і ложа Нябеснага Цара, а навокал – сказаў Саламон¹⁸ – знаходзяцца дужыя ратаборцы, грунтоўна навучаныя бою, з мячамі абасечнымі¹⁹; так кажучы вызначаў святых лікі²⁰, якія змагаюцца з ерэтыкамі і з іудзеямі за Хрыста. Шчасны Ты, Іосіфе, стваральніча Божага таінства і прарочых загадак вырашальніча! Пра каго бо закон і прарокі²¹ прыпавесцямі напісалі, таго Ты на вачах ва ўсіх мірам²² па святых мазаў ранах. Шчасны Ты, Іосіфе, бо таго, хто ўсё ажывіў словам і водамі пакрыў цвердзь нябесную, як мёртвага, каменем²³ Ты пакрыў у гробе²⁴ ў чаканні на трэці дзень уваскрэсення. Шчасны вядома і горад Твой Арымафея, з якога Ты прыйшоў паслужыць Сыну Божаю! Якую пахвалу выдумаем, дастойную Тваёй святасці, ці з кім параўнаю гэтага праведніка? Як пачну або як падзялю? Ці небам Цябе празаву? Але за таго святлей быў набожнасцю, бо ў час пакуты Хрыста неба памеркла і сваё святло схавала²⁵, а Ты тады радасна на сваіх руках Бога насіў. Ці зямлёй Цябе квітнеючай прыгажосцю назаву? Але за тую больш набожным сябе паказаў; бо тады і яна ў страху трэслася²⁶, а Ты з

весьлосцю Божае цела з Нікадзімам²⁷ плашчаніцаю з духмянасцямі абвінуў і пахаваў. Ці апостала дам Табе імя? Але і за тых больш верна і моцна трымаўся; калі бо яны з-за страху іўдзейскага разбегліся, тады Ты без боязі і без сумнення паслужыў Хрысту. Ці свяшчэннікам²⁸ Цябе і старэйшынам²⁹ празаву? Тым бо ўзор сваёй службы перадаў, калі абыходзіў, і кадзіў, і кланяўся з малітвамі чысцейшаму целу Хрыстову кажучы: “Уваскрэсні, Госпадзе, дапамажы нам, збаў нас у імя Тваё!” Ці свяшчэннамучанікам³⁰ Цябе назаву, таму што такую вялікую праявіў любоў да Хрыста? Хоць бо і ні пагрузілася ў твае грудзі зброя, ні пралілася твая ад мяча кроў, але з воляй і верай за Хрыста аддаў Ты жыццё. Бо забілі б Цябе і на члены рассеклі, але ахаваў Цябе ад тых Ісус, таму што Яго Ты захаваў цела і не збаяўся ні гневу іўдзейскага, ні пагрозы жрэцкай³¹, ні воінаў, якія люта забіваюць, не спалохаўся, не засмуціўся з-за вялікага багацця, не дбаў нават аб сваім жыцці ў чаканні на трэці дзень уваскрэснення. Але болей за ўсіх святых падзвіжнічаў³² Ты, шчасны ў Бозе Іосіфе, і болей за ўсіх маеш смеласць да Хрыста, да Яго ж маліся і за нас, хто хваліць Цябе, і шануе тваю з міраносіцамі ўрачыстасць, і тваё ўпрыгожвае свята.

Надары, свяце, усіх нас тваёй дапамогай, будзь ахавальнікам горада нашага ад усялякага зла, дай князю над праціўнікамі перамогу і барані яго ад усіх бачных і нябачных ворагаў, ды мір глыбокі, і здароўе целу, адначасна і душы яго прасі ратунку. І нас збаў ад усялякай пакуты, і мучэння, і бяды, і ўсіх лютых напасцяў, і многіх грахоў адпушчэнне выклапатуй сваімі да Бога малітвамі, каб збавіў нас ад бясконцай мукі і ўдзельнікамі зрабіў будучага жыцця, ласкаю і чалавекалюбствам Госпада і Бога і Збаўцы нашага Ісуса Хрыста, якому хвала з Айцом і з прасвятым і добрым і жыватворчым Духам, цяпер і заўсёды і ў вяках.

Каментарыі

¹*Міраносіцы* – жоны-міраносіцы прыйшлі да гроба Гасподняга памазаць мірам цела Хрыста. Іх імёны згадвае евангеліст Марк (Мк.16:1).

²*Іосіф* – паходзіў з горада Арымафея бліз Іерусаліма, заможны чалавек, знатны член сінадрыёна (вышэйшай іўдзейскай рады) і тайны вучань Хрыста. Пасля смерці Госпада прасіў у Пілата цела Ісуса, зняў Яго з крыжа і паклаў у новым гробе, высечаным у скале і прыгатаваным для сябе ва ўласным садзе недалёка ад Галгофы (Мц.27:57-60; Мк.15:42-46; Лк.23:50-53; Ін.19:38-42). Памяць Іосіфа ўшаноўваецца Царквой і ў нядзелю св.Міраносіц.

³*Нядзеля 3-я па Вялікадні* называецца міраносіцкай нядзеляй, таму што ў гэты дзень праваслаўная царква ўшаноўвае святых міраносіц.

⁴*Херувімы* – вышэйшыя анёлы.

⁵Паводле псалмоў Давіда і кнігі прарока Ісайі, Бог сядзіць на херувімах (Пс.79:2; Пс.98:1; Іс.37:16), што вызначае іх асаблівую прыбліжанасць да Госпада.

⁶*Аўраам, Ісаак і Іакаў* – прайцы габрэйскага народа, якім быў дадзены завет ад Бога.

⁷*Плашчаніца* – тонкае палатно, у якое абвіталі цела памерлага перад пакладаннем у гроб.

⁸У тэксце адлюстравана ідэя адзінства Бога Айца і Бога Сына, выказаная ў Евангеллі ад Іаана так: “Я і Айцец – адно” (Ін.10:30).

⁹*Харыў* – іншая назва гары Сінай, дзе Гасподзь у першы раз размаўляў з Маісеем з палаючага цяровага куста (Вых.3:1-6).

¹⁰Вых.33:23.

¹¹*Фавор* – на гары Фавор адбылося перамяненне Сына Божлага перад Пятром, Іакавам і Іаанам. Ім явіліся Ілія з Маісеем, якія размаўлялі з Ісусам Хрыстом (Мц.17:1-8; Мк.9:2-8; Лк.9:28-36).

¹²*Сілом* – горад амаль у цэнтры Зямлі Заветнай, дзе знаходзілася скінія Маісея з каўчэгам завету. Цар Давід перанёс каўчэг завету ў Іерусалім, дзе хацеў пабудаваць храм для Бога. Аднак здзейсніць гэты намер Давіду не ўдалося і першы храм у Іерусаліме ўзвёў яго сын Саламон.

¹³*Ківо́т з Божым словам* – гэта каўчэг завету. На гары Сінай Гасподзь даў Маісею дзесяць заветных. Такім чынам быў заключаны завет (саюз-дамова) паміж Богам і Ім абраным народам. Дзесяць заветных былі запісаны на двох каменных стэлах (скрыжжах завету), якія захоўваліся ў пераносным драўляным куфры – каўчэгу завету. Яго дакладнае апісанне падаецца ў кнізе Выхад (Вых.25:10-21).

¹⁴*Скі́нія* – пераносны храм у выглядзе шатра, прызначаны для адпраўлення абрадаў старазаветнага богаслужэння, у якім захоўваўся каўчэг завету.

¹⁵*Гро́б* – пахавальная пяхора, высечаная ў скале. Гл. *Іосіф*.

¹⁶У арыгінале “выкапаны” гроб. Аднак, паводле “Тлумачальнага Евангелля Феафілакта Балгарскага”, гроб быў высечаны ў камені.

¹⁷*Пра́стол* – багата аздобленае крэсла на спецыяльным узвышэнні, на якім сядзіць Бог; сімвал царскай улады, сімвал сусвету, усяго бачнага і нябачнага свету (Пс.102:19).

¹⁸Песн.3:7-8.

¹⁹*Абасечны* г.зн. двухбаковавостры.

²⁰*Святых лікі* – сукупнасць святых аднаго падзвігу: апостальскі лік, прарочы, пакутніцкі, лік свяціцеляў, прападобных і інш.

²¹*Закон і прарокі* – іудзеі вылучалі ў Бібліі тры вялікія раздзелы: Закон, Прарокі і Пісанні. Закон складалі першыя пяць кніг Старога Запавету – Быццё, Выхад, Левіт, Лічбы і Другазаконне. Прарокі – гэта раздзел Старога Запавету, які складаецца з 17 кніг, названых паводле імёнаў прарокаў. Сярод іх: Ісайя, Іерамія, Іезекііль, Данііл – т.зв. “вялікія прарокі” і дванаццаць кніг іншых аўтараў – “малыя прарокі”, а таксама кніга Плача. Прароцтвы вызначаюцца жывой формай, выкарыстаннем яркіх вобразаў, сімвалаў і прыпавесцяў.

²²*Міра* – духмяны алей, якім мазалі мёртвае цела Ісуса Іосіф і Нікадзім (Ін.19:39-40).

²³*Камень* – Уваход у пахавальную пячору прывальваўся вялікім каменем, каб ахаваць цела памерлага ад драпежнікаў. Па сведчанні евангелістаў Мацвея і Марка так зрабіў і Іосіф (Мц.27:60; Мк.15:46).

²⁴У тэксце адлюстравана ідэя адзінства Бога Айца і Бога Сына, выказаная ў Евангеллі ад Іаана так: “Я і Айцец – адно” (Ін.10:30).

²⁵У час пакутаў Хрыста на крыжы цемра настала па ўсёй зямлі з шостай да дзевятай гадзіны (Мц.27:45; Мк.15:33; Лк.23:44).

²⁶Калі Хрыстос пакутаваў на крыжы зямля здрыганулася (Мц.27:51).

²⁷*Нікадзім* – тайны паслядоўнік Ісуса Хрыста. Належаў да фарысеяў (буйной іўдзейскай рэлігійнай секты), быў членам сінадрыёна. Пасля раскрыжавання Хрыста Нікадзім прынёс духмянасці для Яго цела. Паводле Евангелля ад Іаана, Нікадзім з Іосіфам абвінулі цела Ісуса плашчаніцаю з духмянасцямі і паклалі Яго ў гроб (Ін.19:39-42).

²⁸*Свяшчэннік* (старазапаветны) – той, хто здзяйсняе свяшчэннае служэнне: прыносіць ахвяры, запальвае лампаду ў храме.

²⁹*Старэйшына* – у старажытнахрысціянскай царкве гэта людзі дасведчаныя, якія рана ўверавалі ў Бога.

³⁰*Свяшчэннамучанік* – кананізаваны царквой пакутнік за веру, што пацярпеў ў часы ганенняў на першахрысціян з боку Рымскай імперыі.

³¹*Жрэц* – старажытнахрысціянскі свяшчэннаслужыцель, які вёў богаслужэнне і выконваў абрад ахвярапрынашэння

³²*Падзвіжніцаць* – рабіць учынкі і справы, якія адпавядаюць законам хрысціянскай маралі і ўгодныя Богу (аскетызм, пакутніцтва за веру, малітвы і г.д.).

**КІРЫЛА ГРЭШНАГА МАНАХА СЛОВА
НА САБОР СВЯТЫХ АЙЦОЎ 318¹,
ПАВОДЛЕ СВЯШЧЭННАГА ПІСАННЯ СВЕДЧАННЕ
АБ ХРЫСЦЕ СЫНЕ БОЖЫМ,
І ПАХВАЛА АЙЦАМ СВЯТОГА НІКЕЙСКАГА САБОРА²,
У НЯДЗЕЛЮ РАНЕЙ ПЯЦІДЗЕСЯТНІЦЫ³.
ГОСПАДЗЕ, БЛАСЛАВІ, ОЙЧА!**

[Пахвала святым айцам Нікейскага сабора]

Якой жа пашаны і пахвалы не дастойныя вялікія гэтыя Хрыстовы свяціцелі⁴, што так падзвіжнічалі дзеля Хрыста, як апосталы, і таго ж апостальскага прастола і вянца ўдастоіліся! О шчасныя айцы, прававерныя веры правадыры, верныя нядромныя вартавыя святой царквы, за якую нават і да крыві супраць ворагаў бой учынілі, не збаяліся цара чалавечага страху, нават тыранаў⁵, што пагражаюць агульнай смерцю, нават потым, калі з-за часовай пашаны страцілі цвёрдасць, Вы не сказалі слова Госпада, не аддалі на абылганне ісціну, але як навучаны былі апосталамі, так і пражылі, як пачалі, так і скончылі! Добрыя пастыры Хрыстова статка, за які Вы нават і жыццё сваё аддалі⁶, не дазволілі ваўку да ягнятаў наблізіцца, але на пашы Божага закону цэлымі і мнагаплоднымі іх упасвілі, пакуль у агароджу нябеснага Іерусаліма⁷ жазлом⁸ вашага павучання не правялі! О шчасныя свяціцелі, добрыя земляробы Богам пасаджанага вінаградніка⁹, з якога поўныя падману вырвалі Вы з каранем церні¹⁰, богаразуменне ва ўсіх людзей прысадзілі і зарослую грахамі нашых сэрцаў зямлю евангельскага вучэння плугам урабілі! Вы – рэкі разумнага раю¹¹, што акрапілі свет збавіцельным вучэннем і граху брыдоту струменямі вашага павучання абмываеце! Зямныя анёлы, што перад Божым прастолам заўсёды стаяць, Вы міра ўсяму свету, і набожным князям нашым здароўя целам і душы прасіце збавення, і за ўсіх хрысціян шчыра Хрысту памаліцеся! О шчасныя ў Бозе архірэй¹², высока лунаючыя арлы¹³, што не ля трупа, а ля жывога цела Хрыстова збіраюцца¹⁴, якое з'еўшы ў бясконцых вяках на небе живуць! Мала папрацавалі Вы на зямлі і ва ўсе вякі ў нябесным адпачываеце царстве! Арганы Святога Духа, што ўсіх вернікаў карыснымі для душы і збавіцельнымі цешаць гукамі! Хмары, што носяць у сабе Бога і цудатворным акрапляюць дажджом вернікаў сэрцы, Вы ўсіх іх пладаноснымі пакаяннем зрабілі! Вы – неадольныя гарады, бо ўсіх, што ў вас знаходзяць прыстанак, уратавалі, непахісныя цвярдзіні, на якія накінуліся богазневажальныя ерэтыкі, але ўсе згінулі! О шчасныя ў Бозе нашы настаўнікі¹⁵, светачы свету, вучыцелі

аблудных, правадыры душэўнымі аслеплых вачыма, паручыцелі ратунку тых, што каюцца, бескарыслівыя ўрачы душ і цел, Богам выкліканыя лекары, збавіцелі пакрыўджаных і ў бядотным стане скорыя памочнікі, ад акоў вызваліцелі, куміраў разбуральнікі і падману ўсялякага выкрывальнікі! О шчасныя і прападобныя¹⁶ свяціцелі! Чыстыя сасуды, што Божае слова ў сабе носяць¹⁷! Прыгожыя абіцелі, у якіх святая адпачывае Тройца! Неўвядальныя кветкі райскага саду! Нябеснага вінаградніка прыгожыя парасткі¹⁸! Шчодралодныя дрэвы, што цешаць вернікаў душы і таксама сэрцы! Прамудрыя лаўцы¹⁹, што свет богаразуменнем ахапілі і поўную царкоўную мярэжу да Хрыста прыцягнулі, вартую працы ўзнагароду атрымалі былі! Праславілі былі Вы на зямлі Хрыста Сына Існага Божага, каб Ён праславіў быў Вас на небе: “Тых бо, што праслаўляюць мяне, – сказаў, – Я праслаўлю”²⁰. Сам бо Ісус Хрыстос, як пальмы²¹ дабраплодныя, у мірскага жыцця далінах выбраў быў Вас і ў цэрквах²² дому свайго пасадзіў дзеля ўпрыгажэння апостальскага прастола, дзеля ўстанаўлення святой веры, дзеля абнаўлення струхлелых у грахах, дзеля ўзняцця палых у ерась, дзеля выпраўлення тых, што збянтэжыліся ў спакусах, дзеля вылячэння хворых у законе²³, дзеля ўмацавання барацьбітоў за Хрыста, дзеля знішчэння д’ябальскіх пастак, дзеля выкуплення вязняў злосці, дзеля пакорлівасці адзін з адным варагуючых, дзеля выцягвання патанаючых у цялесных жаданнях, дзеля збавення ад гібельнай безразважнасці, дзеля ежы згаладалым і голым дзеля адзення. І іншыя многія ёсць святых айцоў нашых богаўгодныя ўчынкi і добрыя дзеянні, якім сам Гасподзь Бог сведка і ўзнагародца.

Мы ж недасведчаныя розумам і бедныя словам, не па правілах, але шчодрую пахвалу Вашаму святу напісалі і молімся ці даравання просім, святыя патрыярхі, архіепіскапы, епіскапы, прападобныя, архірэі, чысцейшыя прэсвітэры²⁴ і ўсе свяшчэнныя праведныя настаўнікі! Прыміце нашыя сціплыя словы, нібы Бог дзве манеты той беднай удавы²⁵. Прасіце нашым душам адпушчэння грахоў, каб і астатак гадоў жыцця нашага ў чысціні пражылі, ды ў рукі Божыя свае душы мы аддалі. Ён хай адчыніць нам нябесную браму і там, на тым свеце, існага ўдастоіць нас добра, ласкаю і чалавекалюбствам Госпада Бога і Збаўцы нашага Ісуса Хрыста, якому хвала наша, і ўлада, і пакланенне.

Каментарыі

¹ *Сабор святых айцоў 318* – Нікейскі сабор.

² *Нікейскі сабор* – першы ўсяленскі сабор, на які ў 325 г. у горад Нікея ў сувязі з ерассю Арыя сабралася 318 епіскапаў.

³*Пяцідзесятніца* – вялікае свята старагабрэйскага народа ў памяць падаравання народу Запавету пры гары Сінай. Прыпадала на пяцідзесяты дзень пасля Вялікадня і супадала з заканчэннем жніва і часам збірання пладоў. У дзень Пяцідзесятніцы адбылося сашэсце Святога Духа на апосталаў, таму свята перайшло і ў хрысціянскую царкву як Пяцідзесятніца ці Тройца.

⁴*Свяціцелі* – агульная назва для свяшчэннаслужыцеляў вышэйшай ступені царкоўнай іерархіі: епіскапаў, архіепіскапаў, мітрапалітаў, экзархаў і патрыярхаў.

⁵Першыя стагоддзі хрысціянскай эры былі эпохай лютых ганенняў на хрысціян, калі яны цярпелі пераследаванні з боку іудзеяў і паганцаў і паміралі пакутніцкай смерцю ў імя Хрыстова. Так з 64 года (часы тыраніі Рымскіх імператараў Нерона, Даміцыяна, Траяна і інш.) да 313 года (калі візантыйскі імператар Канстанцін выдаў Міланскі эдзікт, згодна з якім кожны грамадзянін атрымаў свабоду веравызнання) хрысціянская абшчына знаходзілася ў спакоі 120 гадоў, а на працягу 129 – аплаквала сваіх пакутнікаў.

⁶У Евангеллі ад Іаана Хрыстос кажа: “Я – Пастыр добры. Добры Пастыр аддае за авечак жыццё сваё” (Ін.10:11).

⁷*Нябесны Іерусалім* – рай, Царства Божае.

⁸*Жазло* – посах-жазло ў якасці прылады кіравання авечым статкам меў старагабрэйскі пастыр, пастух. Увечары ён прыводзіў статак у загарадзь і пры дапамозе свайго посаха, пад які авечка пралазіла, лічыў жывёл, каб пераканацца ў тым, што ніводная з іх на згубілася. Жазло стала сімвалам духоўнай улады. Старажытныя хрысціянскія выявы Збаўцы адлюстроўваюць Яго ў выглядзе Добрага Пастыра з жазлом у руцэ. Гэтаксама адлюстроўваюцца і апосталы Пётр і Павел. Як знак пераемнасці духоўнай улады жазло ад іх перайшло да епіскапаў. Жазло ў руцэ епіскапа з’яўляецца сімвалічным увасабленнем яго як пастыра духоўнага статка, што рупіцца пра яго цэласць.

⁹*Вінаграднік* – гэта адзін з самых яркіх сімвалаў Свяшчэннага Пісання, які адлюстроўвае адносіны паміж Богам і чалавекам. Хрыстос выкарыстоўвае вобраз вінаграднай лазы ў сваіх прыпавесцях, напр., пра ліхіх вінаградараў (Мц.21:33-41). У Евангеллі ад Іаана Ісус называе свайго Айца вінаградарам, Сябе – ісціннай вінаграднай лазой, галіны гэтай лазы – Яго паслядоўнікі, вучні (Ін.15:1-8).

¹⁰*Церні* – калючае пустазелле, здольнае хутка заглушыць маладыя парасткі. Пра іх апавядаецца ў прыпавесці пра сейбіта (Мц.13:3-9,18-23; Мк.4:2-20; Лк.8:4-15).

¹¹*Рэкі разумнага раю* – сімвалічнае ўвасабленне чатырох Евангелляў. Згодна са старажытнай традыцыяй, існавала чатыры свяшчэнныя ракі:

Пізон, Гіхон, Тыгр і Яфрат. Лічылася, што гэтыя рэкі з'яўляюцца чатырма райскімі рэкамі, што сцякаюць з адной скалы, і яны былі выкарыстаны ў якасці сімвалаў чатырох Евангелляў, якія сыходзяць ад Хрыста.

¹²*Архірэі* – тое, што і *свяціцелі*.

¹³Слова, якое звычайна перакладаецца як арол можа абазначаць таксама грыфа-сцяргвятніка.

¹⁴Мц.24:28.

¹⁵*Настаўнікі* – так ганарова называюць айцоў усяленскай Царквы, у творах якіх раскрываецца і тлумачыцца хрысціянская вера.

¹⁶*Прападобныя* – святыя, якія дасягнулі хрысціянскай дасканаласці праз подзвіг манаства.

¹⁷*Чыстыя сасуды, што Божае слова ў сабеносяць* – значэнне гэтага метафарычнага вобраза можна патлумачыць наступным чынам: пяць кніг Старога Запавету ад Быцця да Другазаконня па-грэчаску называліся *πεντάτευχος* – “пяцікніжка” ці “пяць сасудаў”, бо менавіта ў сасудах захоўваліся скруткі пяці кніг закону.

¹⁸Гл. *Вінаграднік*.

¹⁹*Лаўцы* – сімволіка вобраза раскрываецца ў Евангеллі ад Мацвея (Мц.4:18-19) і Евангеллі ад Лукі (Лк.5:1-10).

²⁰І Цар.2:30.

²¹*Пальмы* (фінікавыя) – у час трыумфальнага ўезду Ісуса Хрыста ў Іерусалім народ вітаў Яго пальмавымі галінамі (Ін.12-13).

²²*Царква* – дом Бога на зямлі, гэта найперш супольнасць тых, хто верыць у Ісуса Хрыста. У Новым Запавеце слова ‘царква’ адносіцца да людзей, а не да будынкаў. Пры гэтым часткамі адзінай вялікай Царквы Хрыстовай з'яўляюцца асобныя цэрквы Еўропы, Азіі і Афрыкі. Іх прадстаўнікамі былі святыя айцы Нікейскага сабора, у гонар якіх складзена пахвала.

²³*Закон* – гэтае слова можа мець наступныя значэнні: слова Божае ўвогуле; Стары Заповіт; маральныя прадпісанні, заключаныя ў дзесяці заповедзях.

²⁴*Прэсвітэры* – свяшчэннікі.

²⁵Мк.12:42-44.

*Пераклад са стараславянскай мовы
зроблены Крычко В.П.*